

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2022

MATSHWAO: 40

NAKO: Dihora tse 1½

Pampiri ena e na le maqephe a 12.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	DIPALEKGUTSHWE	(40)
KAROLO YA B:	DITSHOMO	(40)
KAROLO YA C:	MEQOQO	(40)

2. Araba dipotso tse tswang bukeng eo o ithutileng yona.
3. Qala potso KA NNGWE leqepheng LE LETJHA
4. O lokela ho sehella mola ka mora karolo e nngwe le e nngwe.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola ka mora karabo e nngwe le e nngwe.
7. Hlokomela tshebediso ya polelo le mopeleto.
8. O eletswa ho sebedisa nako ka tsela ena.
KAROLO YA A:	Metsotso e (2 x 45)	90
KAROLO YA B:	Metsotso e (2 x 45)	90
KAROLO YA C:	Metsotso e (2 x 45)	90
9. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE:

Leqephe lena le tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o lakatsang ho di araba, ntle le hore o bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE		
Araba dipotso tsa dipalekgutshwe tseo o ithutileng tsona.		
NOMORO YA POTSO	MATSHWAO	LEQEPHE
1. 'Naleng tsa phakwe'	20	4
2. 'Sello le bophelo'	20	5
KAROLO YA B: DITSHOMO		
Araba dipotso tsa ditshomo tseo o ithutileng tsona.		
3. 'Kgubetswana le Talane'	20	7
4. 'Phokojwe le bere'	20	8
KAROLO YA C: MEQOQO		
Araba dipotso ka BOBEDI tsa meqoqo.		
5. 'Hlahlobo'	20	10
6. 'Sepetlele'	20	11

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE**MAKUMANE A THATA A BOPHELO – JM Maqubela****POTSO YA 1: 'NALENG TSA PHAKWE'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima palekgutshwe kaofela.

TEMA YA A

Ha monyako o qeta ho kwaleha, ka utlwa seeta sa ka se nkukunela mme ka leka ho se hlahloba. Ka se sheba empa ka makala ha ke teana le letsha la madi hona mona moo ke neng ke eme teng. Dieta tsa ka di ne di qhafuditse letsheng lena. Letswalo he, he! Ka hatsela mmele ke letswalo. Pelo ya ka ya otlela tlaselase mme le moya ka utlwa o kena matshwafong butlebutle. Terene e ne e se e tswa boemelong nakong ena. 5

... Nakong eo ke ntseng ke ipotsa dipotso tse hloakang dikarabo, ka bona ho se ho kena motho ya apereng diphahlo tse tshweu. E ne e le motho wa mosadi. A atamela moo ke neng ke robetse mme ha a fihla a sheba matsoho a ka a nto re: 'Nkokoto Lebenya, o amohetswe mona bookelong ba Natalspruit.' Mona ke ne ke se ke fumane nnete.

... Ka mora dikgwedi tse hlano ke le mona bookelong, ka lokollwa mme ka kgutlela lapeng. Leha ke sa tsebe hore na ke ne ke pholohe jwang, ke ile ka leboha bophelo ba ka. E, ke phonyohile empa ke se ke le seqhwalala. 10

[E qotsitse bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, Maqubela, 1997:3 le 5]

- 1.1 Mantswe ana, 'Ka utlwa seeta sa ka se nkukunela,' a buuwa ke mang? (1)
- 1.2 Mophetwa ya buang temeng o na le bana ba bakae? (1)
- 1.3 Hobaneng ha batho ba ne ba ipetsetsa ka ntle ho fenstere? (1)
- 1.4 Polelong ena, 'Mona re ne re se re sutumetsana jwalo ka dinku,' mongodi o sebedisitse sekapuo sefe? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.5 Bolela lebaka la ho kukunelwa ke seeta ha Sello. (1)
- 1.6 Mopheti wa ditaba o lokolotswe sepetlele ka mora nako e kae? (1)
- 1.7 Bolela bokowa boo mopheti a bileng le bona leha a ne a se a phonyohile. (1)
- 1.8 Hlalosa maikutlo a renang seratswaneng sa pele. Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.9 Hlalosa tlhekelo/tlhahiso ya palekgutshwe ena ka dintlha TSE PEDI feela. (2)
- 1.10 Hlalosa tharollo ya palekgutshwe ena. (2)

- 1.11 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.

Polelong ena, 'Ka se sheba empa ka makala ha ke teana le letsha la madi hona mona moo ke neng ke eme teng,' mongodi o totobatsa karaburetso ya ... Tiisa kgetho ya hao ka lebaka.

- A kutlo.
B pono.
C motsamao wa mmele.
D B le C.

(2)

- 1.12 Na o utlwela molwantshuwa bohloko? Tshehetsa ka lebaka.

(2)

- 1.13 Na sehlooho sa palekgutshwe se dumellana le dikahare? Tshehetsa ka lebaka.

(2)
[20]

LE

POTSO YA 2: 'SELLO LE BOPHELO'

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

TEMA YA B

Ee, Molahluwa enwa wa leshano o ne a tseba hantle hore Sello enwa a ka fumanwa hokae. Hoba a ikgakanye, a balehela ka ntle ho motse moo a ileng a ipata ho fihlela motsheare wa mantsiboya.

Ha nako e fihla a kgutlela lapeng. Sello o ile a sulafallwa ha a elellwa hore Ntswaki o a kula. A sheba Ntswaki nakwana mme ha a qeta a nka lebanta le le lelele. Lebanta lena a tswa le lona a se a bina sefela se reng, haufi le Morena. A ba a potela ka mora ntlo. Sello o ne a se a eme ka tlasa sefate sa diperekisi. Mahlo a a tonetse lekaleng le hodimo. Matsoho a ntse a tlama lebanta sekgeqetsane. Yaba o kgumama ka mangole fatshe.

... Nakong ena moahisane yane ya ileng a mo jakisa jareteng ya hae a hlaha. Sello a leka ho pata lebanta leo a neng a le tshwere empa la wela fatshe.

[E qotsitse bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, Maqubela, 1997:44–45]

- 2.1 Bolela lebitso leo Sello a neng a ipitsa ka lona. (1)
- 2.2 Bolela kamano e teng dipakeng tsa Sello le Ntswaki. (1)
- 2.3 Qolla lebitso la sefela se neng se binwa ke Sello. (1)
- 2.4 Hobaneng ha Sello a ne a batla ho ipolaya? Bolela mabaka A MABEDI. (2)
- 2.5 Fana ka lebaka la ho wa ha lebanta leo Sello a neng a le tshwere. (1)

- 2.6 Bolela mabaka A MABEDI a hlalositse ke tlaleho e tswang ho ramosebetsi wa Sello, ao e leng sesosa sa Sello sa ho se fumane mosebetsi wa bookamedi. (2)
- 2.7 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro. Fana ka lebaka la karabo ya hao o itshetlehile ka molwantshuwa.
- Polelo ena, 'Kgwebo ya Sello e ile ya thuthuha mme Sello le lelapa ba iphumana ba se ba dutse ntlong e majabajaba', e bontsha ... Tshehetsa karabo ya hao.
- A tharahano.
B sehlohlolo.
C kgolo ya ditaba.
D mothipoloho. (2)
- 2.8 Sello ke mophetwa ya sephara kapa ya tjitja? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.9 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang:
- Mokgabisopuo o sebedisitse polelong ena, 'basebetsi ba qhalane jwalo ka dinku,' ke (tshwantshiso, papiso, pheteletso). Fana ka lebaka la kgetho ya hao. (2)
- 2.10 O utlwisisa eng ka maele a latelang, o itshetlehile ka molwantshuwa?
- Mohale o tswa maroleng. (2)
- 2.11 Tshohla ketsahalo ya hore Sello a fane ka dimpho ho moruti Ntjabeleng le moahisani. (2)
- 2.12 Na o nahana hore ketso ya hore banna ba koqole setofo se ntse se besitse e a kgolweha? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[20]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 40**

KAROLO YA B: DITSHOMO**BOKGELEKE BA BASOTHO – R Moeketsi****POTSO YA 3: 'KGUBETSWANA LE TALANE'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima tshomo kaofela ha yona.

TEMA YA C

O tsamaile, a tsamaya, a tsamaya. Ha a le hole, a bona Nketjwane. Yaba Nketjwane o re: 'Hela Kgubetswana, a ko tle le kwano bo!' Yaba o a ya. Ha a fihla, o fumana Nketjwane a sa bonahale mahlo ka lebaka la dithoko le melaka. Nketjwane a re: 'A ko nnyeke mahlo ana, ke tle ke bone.' Yaba Kgubetswana o a shebasheba, o a belaela, feela a mo nyeka, mahlo a ba a hlaha. Nketjwane a leboha haholo. Yaba o re: 'Kgubetswana, mamela tayo ya ka ya bohlokwa ke ena, mme o etse ho ya ka yona. Ke a tseba hore o tseleng e yang bohadi, mme ke a o jwetsa, o tiilo tshela dinokana tse tharo.'

5

... Yaba o a tsamaya Talane. A tsamaya, a tsamaya, a ba a fihla nokaneng ya madi. A e fumana e tletse ebile e kopotsa, e ntse e re kopokopo! Yaba o ema le monna wa Mateneng. Jwale a bua a le mong: 'Kgele, ke tla etsa jwang ha taba di le jwana?' Talane a lealea, a ya kwana a kgutla, a ya kwana. A fumana ho tshwana, metsi a re tlere! A ema moo a saretswe, feela lenyalo lona a le batla. A hopola Nketjwane. A ipotsa hore o ne a bolelang ha a ne a re o batla ho mo laya. Yaba o itahlela ka nokaneng ya madi.

10

15

[E qotsitswe bukeng ya *Bokgeleke Ba Basotho*, R Moeketsi, 1993:11, 13]

- 3.1 Bolela taelo e le nngwe e hlahang tshomong. (1)
- 3.2 Qolla mabitso A MABEDI a baphetwa ba hlahang qotsong. (2)
- 3.3 Bolela dinoka TSE PEDI tse hlahang tshomong. (2)
- 3.4 Maikutlo a mophetwa ya filweng taelo a ne a le jwang ho ya ka ditaba tsa qotso? (1)
- 3.5 Mophetwa eo ho buuwang ka yena seratswaneng sa 2, o ne a lokela ho etsa eng hore a tle a fumane lenyalo? (2)
- 3.6 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro. Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka.

Nketjwane ke ...

- A mohlohleletsi.
B monamodi.
C molwantshuwa.
D molwantshi. (2)

- 3.7 Tharollo ya mathata a Talane e bile efe? (2)
- 3.8 Polelong ena, 'ho nyeunya, diboko di nyekotseha, di nyontsha,' mongodi o sebedisitse mokgabisopuo ofe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 3.9 Sephetho sa hore Talane a nke thepa ha a fihla nokeng e bile sefe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 3.10 Na ditaba tsa tshomo ee di a kgothweha? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 3.11 Hlalosa setshwantsho seo mongodi a fanang ka sona ka lenyalo tshomong. (2)

[20]**LE****POTSO YA 4: 'PHOKOJWE LE BERE'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima tshomo kaofela ha yona.

TEMA YA D

Jwale ha tsena tsohle di etsahala, mora Phokojwe o ne a hlwele sefate a sa rate ho atamela moo e ntseng e kupa teng, a lebelletse feela ha ngwale e kgiba. Ha e le setsomi sona, sa le tipatipa jwalo se tsamaya se thula difate, se hlajwa ke meutlwa ya leoka, se ewa, se phethoha se tsoha, se kgile dikgororo. Sa fihla sa re sihla ka hae, se fehella hodimo.

5

Jwale Phokojwe a atamela moo mora Rameru a wetseng teng. Yaba o re: 'Ho jwang mohaeso? Na o ka pheta hape hore sebopuwa seo ke seeshana se kang sehwa? O ka tjho hape hore o ka se robaroba wa se lahlela kwana?' Bere a re: 'Ruri ho se tsebe ke lebote. Ebile moiketsi ha a llelwe. Hojane ka o mamela, ka o kgothwa. Jwale ke se ke le ya shweleng. Kopo ya ka ya ho qetela ho wena ke hore o bolelle diphoofolo tsohle tsa moru ho bapalla hole le sebopuwa sena se kotsi, se bileng se sa batle ho tsamaya ka maoto a sona a mane.' Yaba Bere o a fellwa mme o itjhwellla hona moo. Yaba ke tshomo ka mathetho.

10

[E qotsitswe bukeng ya *Bokgeleke Ba Basotho*, R Moeketsi, 1993:10–11]

- 4.1 Qolla makgetha A MABEDI a tshomo a hlahang qotsong. (2)
- 4.2 Fana ka moelelo o otlohileng wa polelo ena, 'moo e ntseng e kupa teng'. (1)
- 4.3 Bolela mabitso a mang A MABEDI ao Phokojwe a tsejwang ka ona tshomong. (2)
- 4.4 Ngola diketsahalo tse ka masakaneng ho ya ka tatellano ya kamoo di etsahalang kateng. (1)
- (Sebopuwa sena ha se batle ho tsamaya ka maoto a sona a mane; Setsomi sa le tipatipa jwalo se tsamaya se thula difate; O ka se robaroba wa se lahlela kwana.)

- 4.5 Molwantshuwa ke mang tshomong ee, mme o ikgetha jwang ho baphetwa ba bang? (2)
- 4.6 Sepheo sa mongodi sa ho sebedisa karaburetso ya pono ke sefe polelong e latelang?
'Madi wona a ntse a ipetsa.' (2)
- 4.7 Ketsahalo ya ho hlahisa lebitso la Taumoholo le Tlou ho Bere e re senolela eng ka semelo sa Bere? (2)
- 4.8 O itshetlehile ka molwantshuwa, ke ketsahalo efe tshomong e dumellanang le maele a latelang?
Moiketsi ha a llelwe. (2)
- 4.9 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro. Tiisa karabo ya hao ka lebaka.
Polelong ena, 'Hojane ka o mamela, ka o kgolwa. Jwale ke se ke le ya shweleng,' mongodi o totobatsa boemo bofe ba poloto? Tshehetsa karabo ya hao.
A Tlhekelo
B Tharahano
C Sehlohlolo
D Phethelo (2)
- 4.10 Ketsahalang ena, 'a bona hlooho ya ntja ya bobedi e wela kwana,' e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? (2)
- 4.11 Na o dumellana le maele aa, 'Habo boi ha ho lluwe', o itshetlehile ka diketsahalo tsa tshomo? (2)

[20]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 40**

KAROLO YA C: MEQOQO**PELONG YA KA – SM Mofokeng****POTSO YA 5: 'HLAHLOBO'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehleng hodima moqoqo kaofela ha wona.

TEMA YA E

Batho ba bangata hakaakang ba feilang hobane ba tshohile, ba thothomela, ba sa nahane jwalo ka mehla mme ba lebala tseo ba di tsebang jwalo ka mabitso a bona, tseo ba di hopolang feela ha motho a etswa ntlong ya hlahlobo? Dintso tse etsahalang ka tlhahlobong, ngwaneso, ke tse ding le tsona. O a kena mme o simolla ho lwana hobane ke ntwana ya nnete-nnete. Ha dipotso di shebane le wena mohlomong o a bososela hobane o tseba yona palo e hlokehang feela. Mohlomong ho lefifi, ho re tsho! mofufutso o thunya phatleng mona leha e le mariha, ho bata. Hore o ye ka ntle – leha mohlomong o ne o ile teng pele o eso kene ka tlhahlobong – o a thalatsa, o sheba kwana le kwana. 5

Mohlomong o tseba dipotso kaofela hoo o sitwang ho kgetha. Ho feta metsotso o sa tsebe na o tla etsa jwang. O a qala. O a beisa. Na ekaba bolekehadi bola bo behilweng mona bo ntse bo tshwere nako kapa qheku lela le dutseng pela bona le ntse le bo sotha hobane lona le se le hopotse ho ya hae? O ntsha ya hao watjhe, empa le yona kajeno e lwantshana le wena. Kgele, nako ke senokwane! 10

[E qotsitswe bukeng ya *Pelong ya ka*, SM Mofokeng, 1962:66–67]

- 5.1 Qotsa maemo A MABEDI feela ao mongodi a reng a ka baka ho feila ha batho. (2)
- 5.2 Bolela lebaka la ho bososela ha motho a le tlhahlobong. (1)
- 5.3 Qolla sesosa sa ho sitwa ho kgetha dipotso. (1)
- 5.4 Bolela diphoofolo TSE PEDI tseo mophetwa a ileng a bala ka tsona. (2)
- 5.5 Bolela lebaka le ka etsang hore mofufutso o thunye phatleng leha e le mariha. (2)
- 5.6 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- Polelo ee, 'Batho ba bangata ba feilang ba tshoha jwalo ka nonyana e dula sefateng,' e re fa sekapuo sefe? Ngola lekgetha le bontshang karabo ya hao.
- A Phetelletso
B Mothofatso
C Papiso
D Tshwantshiso (2)

- 5.7 Hobaneng ha mongodi a bapisa nako le senokwane? (2)
- 5.8 Na ke NNETE kapa MAFOSI hore tlhahlobo e ka baka kगतello ya maikutlo? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 5.9 Ho tsamaya ha nako ho tlisa pherekano jwang ho ba lebelletseng diphetho tsa tlhahlobo? (2)
- 5.10 Tiisa polelo e latelang ka lebaka.
Bophelong ba rona re tlhahlobong ho fihlela re hlokahala. (2)
- 5.11 Na o dumellana le ho hlahiswa ha mabitso a bana ba pasitseng dikoranteng? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- [20]**

LE**POTSO YA 6: 'SEPETLELE'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehleng hodima moqoqo kaofela ha wona.

TEMA YA F

E se hore ha ba yo baoki ba ho otlwa. Ba ka ba siyo jwang mahlanya a le mangata hakaale hara bona? Hobane hara bona ho na le ba tletseng leqhoko ka dinako tsohle, ba bonang hore bakudi bohle ha ba hlile ha ba kule, ba mpa ba iketsisa; ba bonang eka bakudi ba nahana hore ba tlile hoteleng e seng sepetlele, ba felang pelo ka-pele-pele hoo motho wa bona a beng a jabele mokudi ya hlohang matla hobane feela a kopile hoo e leng tokelo ya hore a ho kope. 5

... Le hara dingaka ho jwalo ho ntse ho le jwalo. Ho na le bashanyana ba bangata (ba bang ke banna ba hanang ho hola) ba nahanang hore sepetlele ba tlile pikiniking. Ba tsamaya ka dijase tse tshweu ba kentse mehala ya bona mekotleng, kapa ba e tlohetse e leketla melaleng ya bona mme ba utlwa monate ha ba bona ba hlompfuwa ke bakudi le baoki, leha ba sa etse letho. Ba bang ba utlwa monate ha ba bua ka mafu a batho ba ntsha mantswe a malelele, ba sa nahane hakalo ho thusa mokudi, ba mpa ba inahanela tseo ba tla ithuta tsona ka bohloko ba hae. 10

[E qotsitswe bukeng ya *Pelong ya ka*, SM Mofokeng, 1962:87, 90]

- 6.1 Qolla baphetwa ba BABEDI qotsong. (2)
- 6.2 Ditaba tsa moqoqo oo di totobatsa sebaka sefe? Qolla mohlala qotsong ho tiisa karabo ya hao. (2)
- 6.3 Hlwaya sesosa sa ho utlwa monate ha dingaka di bua ka mafu a bakudi. (2)
- 6.4 Bolela lebaka le etsang hore bongata ba batho bo se rate sepetlele. (2)

6.5 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro. Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka.

Polelong ena, 'Ba bang ke banna ba hanang ho hola,' mongodi mona o a ...

- A hlohloletsa.
- B phoqa.
- C nyefola.
- D B le C

(2)

6.6 Hlalosa tlhekelo/tlhahiso. Fana ka lekgetha le le leng la tlhekelo moqoqong.

(2)

6.7 Hlalosa sesosa sa ho se kgotsofale ha baeti ba etelang bakudi ba bona sepetlele.

(2)

6.8 Sephetho sa hore mooki a hanele mokudi ho ya ntlwaneng e ka ba sefe?

(2)

6.9 Na o dumellana le mohopolo wa mongodi ka semelo sa mooki kapa ngaka? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka.

(2)

6.10 Tshohla phethelo ya moqoqo ona.

(2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 40